אב מלאכה ומלאכה[א] העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא חטאת אחת: **גמ'** מ"ט תנא כלל גדול אילימא משום דקבעי למיתני עוד כלל אחר תנא כלל גדול וגבי שביעית נמי משום דקבעי למיתני עוד כלל אחר תנא כלל גדול והא גבי מעשר דקתני (א) כלל אחר ולא תני כלל גדול א"ר יוסי בר אבין שבת ושביעית דאית בהו אבות ותולדות תנא גדול מעשר דלית בה אבות ותולדות לא תנא כלל גדול ולבר קפרא דתני כלל גדול במעשר מאי אבות ומאי תולדות איכא אלא לאו היינו טעמא גדול עונשו של שבת יותר משל שביעית דאילו שבת איתא בין בתלוש בין במחובר ואילו שביעית בתלוש ליתא במחובר איתא וגדול עונשה של שביעית יותר מן המעשר דאילו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה ואילו מעשר במאכל אדם איתא במאכל בהמה ליתא ולבר קפרא דתני כלל גדול במעשר גדול עונשו של מעשר יותר משל פיאה דאילו מעשר איתא בתאנה וירק ואילו פיאה ליתא בתאנה וירק [ב]דתנן כלל אמרו בפיאה כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ ולקיטתו כאחת ומכניסו לקיום חייב בפיאה אוכל למעוטי ספיחי סטים וקוצה ונשמר למעוטי הפקר וגידולו מן הארץ למעוטי כמיהין ופטריות ולקיטתו כאחת [ה]למעוטי תאנה ומכניסו לקיום למעוטי ירק ואילו גבי מעשר תנן[ג] כלל אמרו במעשר כל שהוא אוכל ונשמר וגידולו מן הארץ חייב במעשר ואילו לקיטתו כאחת ומכניסו לקיום לא תנן: רב ושמואל דאמרי תרוייהו מתניתין בתינוק שנשבה לבין הנכרים וגר שנתגייר לבין הנכרים אבל הכיר ולבסוף שכח חייב על כל שבת ושבת תנן השוכח עיקר שבת לאו מכלל דהויא ליה ידיעה מעיקרא לא מאי כל השוכח עיקר שבת דהיתה שכוח ממנו עיקרה של שבת אבל הכיר ולבסוף שכח מאי חייב על כל שבת ושבת אדתני היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה חייב על כל שבת ושבת ליתני הכיר ולבסוף שכח וכ"ש הא מאי היודע עיקר שבת מי שהיה יודע עיקרה של שבת ושכחה

אבל

אב מלאכה. דנקט לאו למעוטי תולדות דה"ה לתולדות וכלבד שיהו תולדות דשני אבות אלא למעוטי היכא דהוו ב' תולדות דאב אחד או אב ותולדה שלו דאינו חייב אלא אחת כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת שתי תולדות של אב אחד אינו חייב אלא חטאת אחת דהרי הוא כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחד ואין חילוק חטאות בהעלם אחד אלא בגופי עבירה שאינן דומין או בחילוק שבתות לענין שגגת שבת: **גמ' עוד כלל אחר.** לקמן בפירקין (דף עה:) ולא כלל בו אלא ב' דברים כל הכשר להצניע וכל שאינו כשר להצניע וכאן כלל יותר ומשום הכי קרי להו גדול: **וגבי שביעית.** בפרק ד)(שביעית): **גבי מעשר.** בפ"ק דמסכת מעשרות: **אית ביה אבות.** ארבעים חסר אחת שהוצרכו למשכן ותולדות הדומות לכל אחת הויא תולדות דידיה. אבות דשביעית זריעה וקצירה וזמירה ובצירה דכתיבן ה) תולדות שאר עבודות שבשדה וכרם כדאמרינן במועד קטן בפ"ק (דף ג.): **ולבר קפרא דתנא.** בתוספתא דידיה במעשר מאי אבות כו': **אלא לאו היינו טעמא.** משום אבות ותולדות אלא דבר שנאמר בו כלל ועונשו גדול מדבר אחר שנאמר בו כלל תני ביה כלל גדול: **שבת איתא.** לאיסור דידה בין בדבר שהיה תלוש מבעוד יום כגון טוחן ולש בין בדבר שמחובר משקדש היום: **ואילו שביעית.** בדבר שהיה מחובר משקדשה שביעית איתא אבל בדבר שהיה תלוש לפני שביעית ליתא: **שביעית.** נמי איתיה במאכל בהמה דכתיב ולבהמתך ולחיה וגו' (ויקרא כה). מעשר ליתיה במאכל בהמה דמדאורייתא דגן תירוש ויצהר כתיבי ו) ורבנן תקון פירות האילן וירק דמאכל אדם כדקתני כל שהוא אוכל כו': **איתיה בתאנה וירק.** מדרבנן: **כל שהוא אוכל כו'.** דגבי פיאה קציר כתיב ז) מה קציר מיוחד שיש בו כל אלו: **למעוטי ספיחי סטים וקוצה.** שעומדים לצבע. להכי נקט ספיחים דאין דרך ללוקטן בשנה שזורעים אלא לסוף ד' וה' שנים שהשרשין מתפשטין בארץ ומשביחין ושורש שלהן עיקר. והא דנקט הני ולא נקט שאר מינים שאינן ראוין לאכילה משום דאיידי דגבי שביעית תני להו דיש להן שביעית נקט הכא דבפיאה ומעשר ליתנהו לשון רבינו הלוי. סטים וישד"א קוצה ורנצ"א: **ומכניסו לקיום למעוטי ירק.** כגון לפת וקפלוטות: **ואילו מכניסו לקיום ולקיטתו כאחד לא תנן.** דכי תקון רבנן אדידהו לא פלוג בפירות האילן ובירק בין מין למין:

מתניתין. דפטר בחד חטאת: **בתינוק שנשבה.** ולא ידע שבת מעולם: **אבל הכיר ולבסוף שכח.** הוה ליה כשוכח שהיום שבת ויודע עיקר שבת וחייב על כל שבת ושבת: **שהיתה שכוחה ממנו.** מעולם: **לתני הכיר ולבסוף שכח.** דחייב ואע"ג דליכא למימר ימים שבינתים הווין ידיעה לחלק וכ"ש הא דאיכא למימר שימים שבינתים הווין ליה ידיעה לחלק:

אבל

וגבי שביעית נמי כו'. הכי תנן בשביעית (פ"ז מ"א) כלל גדול אמרו כל שהוא מאכל אדם ומאכל בהמה וממין הצובעין ואינו מתקיים בארץ פירוש שכלה לחיה יש לו שביעית ולדמיו שביעית יש לו ביעור ולדמיו ביעור ועוד כלל אחר אמרו דקתני כל שאינו מאכל אדם ומאכל בהמה וכו' ומתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית ואין לו ולדמיו ביעור דכלל הראשון גדול דיש לו ביעור ואחרון אין לו ביעור ואע"ג דקתני התם בבבא אחריתא כלל גדול אמרו בשביעית ולא קתני בתריה כלל אחר כיון דקתני כלל קטן קמיה שייך למתני בתריה כלל גדול: **והא גבי מעשר דקתני עוד כלל אחר אמרו כו'.** תימה למה ישנה בראשון כלל גדול כיון דאינו גדול מן השני וצ"ע:

דאית ביה אבות ותולדות. ואפילו לרבא דאמר במועד קטן (דף ג:) גבי שביעית אבות אסר רחמנא תולדות לא אסר רחמנא מ"מ מדרבנן מיהא אית ביה אבות ותולדות וא"ת במעשר איכא נמי אבות ותולדות דמדאורייתא דגן ותירוש ויצהר ומדרבנן כל מילי וי"ל דלא שייך להזכיר אבות ותולדות במילי דלית ביה איסור מלאכות וא"ת ובכלל אחר דשבת ושביעית ליתני נמי כלל גדול מהאי טעמא ויש לומר דלא צריך למיתני דאכלל גדול קמא קאי וה"ק עוד כלל גדול אחר אמרו:

גדול עונשו של שבת משל שביעית. לפירוש הקונטרס דמפרש בתלוש שנתלש קודם שבת וקודם שביעית משמע שרוצה לפרש שביעית במחובר איתא היינו במחובר ערב שביעית ונתלש בשביעית ומיירי באיסור פירות שביעית לאכילה וקשה לר"י דלפי' לא הוה ליה למימר אלא גדול עונשו של שבת ושביעית משל מעשר דאיתנהו במאכל בהמה מה שאין כן במעשר ולמה ליה למימר כלל גדול עונשה של שבת משל שביעית אלא נראה לר"י דבמידי דאכילה דלא שייכא לענין שבת לא שייך למימר גדול שבת לא משביעית ולא ממעשר ולהכי לא קאמר גדול שבת ושביעית ממעשר אלא קאמר גדול שבת משביעית דלאיסור מלאכות איתנהו בין בתלוש בין במחובר ואילו איסור מלאכות דשביעית במחובר איתא בתלוש ליתא וכן משמע בירושלמי דקתני שהשבת חלה על הכל ושביעית לא חלה אלא על עבודת הארץ בלבד:

ולבר קפרא דתני כלל גדול במעשר כו'. נראה לרשב"א דאחרים לא שנו כלל גדול במעשר לפי שאינו גדול מפאה אלא מדרבנן אבל כלל גדול דשבת גדול משביעית מדאורייתא וכן של שביעית משל מעשר: **ואילו פאה ליתא בתאנה וירק.** לאו דוקא תאנה דהא רוב אילנות אין לקיטתן כאחד ואינן רק ח' אילנות דחשיב בפ"ק דפאה (מ"ה) דחייב בפאה אלא נקט תאנה משום דנלקטת כמה פעמים כדאמרינן בחזקת הבתים (ב"ב דף כח:) אבל ג' פירי בחד יומא כגון תאנה כו' ואומר ר"ת דמדאורייתא לא מיחייב בפאה אלא בדגן ותירוש ויצהר דסתם קציר דכתיב גבי פאה הוא דגן וכתיב כי תחבוט זיתך כי תבצור כרמך והא דדריש בת"כ יכול שאני מרבה קישואין ודלועין שיהיו חייבים בפאה ת"ל ובקוצרכם את קציר ארצכם מה קציר שהוא אוכל ונשמר כו' אסמכתא היא דהתם נמי דריש מעשר ירק מקרא אע"ג דהוי מדרבנן ומה שלא תקנו פאה בירק ובתאנה ודדמי לה כמו שתקנו מעשר מהן אומר ר"ת משום דאין לקיטתן כאחד דבר מועט הוא פאה דידיה ויש הפסד לעניים בה יותר מן הריוח שמתבטלין לפי שאין יודעים זמן לקיטתן ודבר שאין מכניסו לקיום נמי לא חשיב ויפסידו יותר ממה שירויחו במקום אחר: **ספיחי** סטים וקוצה. הא דלא קאמר סתם למעוטי מידי דלאו אוכל אלא נקט הני אומר ר"י משום דקצת הם ראויים לאכילה וקמ"ל דאפילו הכי אין פאה נוהגת בהן וכן מצא רשב"ם בתשובת רש"י והא דנקט ספיחים משום דשאר סטים וקוצה עצמם אינם ראוים כלל לאכילת אדם ולא הוה מידום או שמא הן אוכל גמור ולא ממעטינן:

גר שנתגייר בין הנכרים. בפני ג' ולא הודיעוהו מצות שבת דאי נתגייר בינו לבין עצמו לא הוי גר כדאמרינן בהחולץ (יבמות דף מז:):

אבל

מסורת הש"ס

א) [כריתות טז:], ב) פאה פ"א מ"ד פסחים נו: נדה נ., ג) מעשרות פ"א מ"א נדה נ., ד) [נ"ל שביעי במס' שביעית], ה) [ויקרא כה], ו) [דברים יח], ז) [ויקרא יט].

הגהות הב"ח

(א) גמ' מעשר דקתני עוד כלל אחר:

גליון הש"ס

גמ' למעוטי תאנה. עיין ר"ה דף טו ע"ב תוס' ד"ה נהגו העם:

מוסף רש"י

אינו חייב אלא חטאת אחת. כיון דאב אחד לכולן (כריתות טז:). כלל אמרו בפאה. כתיב (ויקרא יט) ובקוצרכם את קציר וגו', דומיא דקציר דמכניסו לקיום ואוכלא כל הני (נדה נ.). ונשמר. שאינו הפקר ומקפידין עליו לשומרו (פסחים נו:). ומכניסו לקיום. שאדם יכול לאוצרו (נדה שם). שמתקיים ימים רבים (פסחים שם). ספיחי סטים וקוצה. דאין אוכל אלא מין צבע (נדה שם) וקשין לאכילה, אבל סטים וקוצה שאינם ספיחים חזי לאכילה (פסחים שם. וכעי"ז בנדה שם). סטים. תוריק"א קרי"ג. וקוצה. ווישד"א (פסחים שם; וע' גיטנ"א (נדה שם). פרט לתאנים. תאנה אינה מתבשלת כאחת (שם ושם): אלא זו גמורה היום ואחרת יוצאה נגמרת כל ימות הקיץ (פסחים שם). ואילו לקיטתו כאחת. דממעט תאנה, ומכניסו לקיום. דממעט ירק, לא תנן. אלמא תאנה וירק חייבין במעשר מדרבנן, דמדאורייתא לא מיחייב אלא דגן תירוש ויצהר (נדה שם).

רבינו חננאל

אסיקנא תנא כלל גדול הכא, משום חומרא דשבת גדולה מכלל שביעית [נ"א: דשביעית], דאילו איסורא דשבת חלה בין בתלוש ובין במחובר, ואיסורא דשביעית אינה אלא מן [נ"א: על] המחובר לקרקע. ותוב איסורא דשביעית גדולה מאיסורא דמעשר, שהשביעית חלה באוכלי אדם ובאוכלי בהמה, והמעשר אינו חל אלא על אוכלי אדם בלבד, לפיכך קתני כלל גדול בשביעית. ולבר קפרא משום דעונש של מעשרות גדול מעונשה של פיאה, לפיכך תני כלל גדול במעשר. ותנא דידן שבת ושביעית דחומרא דאורייתא, תני כלל גדול, אבל מעשר כגון ירק וכיוצא בו דחומרא דרבנן הוא, לא קתני ביה כלל גדול.

עין משפט נר מצוה

ג א מיי' שם הלכה ז ופי"ז מהלכות שגגות הלכה ט:

לעזי רש"י

וישד"א. איסטיס, פסטל (צמח, שמשורשו מפיקים צבע).
ורנצ"א. פואה (עלה שמשורשו מפיקים צבע אדום).

רב נסים גאון

פרק שביעי כלל גדול אמרו

גדול עונשה של שבת יותר משל שביעית, דאילו שבת איתא בין בתלוש ובין במחובר. ודבר זה מפורסם וברור כי אפילו המוציא מרשות לרשות בשבת חייב חטאת, והרבה מן המלאכות שאינן במחובר והן ידועות ואין אנו צריכין למנותן. ואילו שביעית במחובר איתא בתלוש ליתא. ועיקר דילה בתורת כהנים הזרע והזומר בכלל היו, ולמה יצאו להקיש אליהן. מה זרע וזומר מיוחדין שהן עבודה בארץ ובאילן אף אין לי אלא דבר שהוא עבודה בארץ ובאילן. ועיקר דילה בפרק משקין בית השלחין (מו"ק דף ג.). **וגדול עונשה של שביעית יותר משל מעשר דאילו שביעית איתא בין במאכל אדם בין במאכל בהמה.** ועיקרה בתורה דכתיב (ויקרא כה) ולבהמתך ולחיה אשר בארצך. ובמשנה (שביעית פ"ז) כלל גדול אמרו בשביעית כל שהוא מאוכל אדם ומאוכל בהמה וממין הצובעים ואינו מתקיים בארץ יש לו שביעית ולדמיו שביעית. **ואילו מעשר במאכל אדם איתיה במאכל בהמה ליתיה.** עיקר דבר זה הוא כתוב בתורה (דברים יד) עשר תעשר את כל תבואת זרעך, וסמיך ליה ואכלת, דבר שהוא אוכל. ובמשנה (מעשרות פ"א) כל שהוא אוכל.